

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)
สถานการณ์พระพุทธศาสนา ทวนกระแสไสยศาสตร์
Buddhism Situation Retort Black Magic Trend

พระสมุห์อดิเรก อาทิจจพโล (โลกะนัง)*

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๑๒

ชื่อหนังสือ: สถานการณ์พระพุทธศาสนา ทวนกระแสไสยศาสตร์
ชื่อผู้แต่ง: พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)
สำนักพิมพ์: สำนักพิมพ์พลมานัส
ปีที่พิมพ์: 2559

* อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม (Lecturer in Buddhism Program, Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhonphanom Buddhist College) E-mail: monkasian@gmail.com

หนังสือเล่มดังกล่าวนี้เป็นการรวมคำปาฐกถาธรรม ของ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ในงานแสดงมุขิตาจิตแก่อาจารย์ทั้งสอง คือ ท่านอาจารย์กรุณา กุศลาสัย ในโอกาสที่ท่านอาจารย์ได้รับรางวัลศรีบูรพา เมื่อพุทธศักราช 2538 และ ท่านอาจารย์จ่านงค์ ทองประเสริฐ ในโอกาสที่ท่านได้รับแต่งตั้งเป็นเลขาธิการ ราชบัณฑิตยสภา จัดโดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการแสดง ปาฐกถาธรรมพิเศษนี้มีการถ่ายทอดทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ด้วย โดยท่านได้เสนอหลักการ 3 ประการเพื่อใช้เป็นเครื่องสำรวจความเชื่อถือและ ข้อปฏิบัติของชาวพุทธในปัจจุบันว่า ยังคงอยู่ในพระพุทธศาสนาหรือไม่ มีความ ผิดเพี้ยนคลาดเคลื่อนไปจากเดิมหรือไม่เพียงใด คำถามสำคัญในหนังสือเล่มนี้ คือ **“เวลานี้ชาวพุทธและคนไทยเรานี้ นับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลัก หรือนับถือไสยศาสตร์เป็นหลัก”** คำปาฐกถาธรรมนี้ได้รับการจัดพิมพ์เป็นเล่มครั้งแรก (ในระบบ MAC) เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2538 โดยคุณกานดา อารยางกูร คุณบุผา และธวัช คณิตกุล สำนักสหปฏิบัติฯ โรงพิมพ์สหธรรมิก คุณสุพร วนิชกุล และครอบครัว, ได้รับการจัดพิมพ์ครั้งที่ 3 (จัดปรับใหม่ในระบบ PC ชัดเกล่า - เพิ่ม เดิม)และเปลี่ยนชื่อเรื่องใหม่เป็น “ สถานการณ์พระพุทธศาสนา : ทวนกระแส ไสยศาสตร์” เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2556 ปัจจุบันพิมพ์เป็นฉบับที่ 10 โดย เปลี่ยนชื่อผู้แต่งเป็น “พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) พิมพ์ที่ กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์พิมพ์สวย และ ปัจจุบันพิมพ์ครั้งที่ 12 โดยสำนักพิมพ์ พลมานัส พ.ศ. 2559

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) มีนามเดิมชื่อ ประยุทธ์ นามสกุล อารยางกูร เกิดเมื่อวันที่ 12 มกราคม 2481 ที่อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี บรรพชาเมื่อ 10 พฤษภาคม 2494 ณ สอบได้เปรียญธรรม 9 ประโยคในขณะเป็น สามเณร จึงได้รับพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ให้อุปสมบทในฐานะ นาคหลวง ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม จบปริญาพุทธศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง จาก มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะ ผู้บริหาร มหาวิทยาลัยนับแต่จบการศึกษาจนถึงขั้นสูงสุดในตำแหน่งก่อนที่ท่าน

จะลาออกไปนิพนธ์หนังสือที่มีชื่อเสียงมีเกียรติคุณมากมาย ตำแหน่งสุดท้ายของท่าน คือ รองเลขาธิการมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นับแต่นั้นท่านได้ปฏิบัติงานในการเผยแผ่พระศาสนา เป็นกำลังสำคัญในด้านวิชาการของคณะสงฆ์ตลอดมา พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ภายหลังได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะเจ้าคณะรอง ชั้นหิรัญบัฏที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) และใช้ชื่อดังกล่าวในการพิมพ์ฉบับที่ 10 ปัจจุบันท่านเจ้าประคุณฯได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระราชาคณะชั้นสุพรรณบัฏที่ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต)งานนิพนธ์ที่ถือว่าเป็นเพชรน้ำเอกของการศึกษาพระพุทธศาสนาก็คือ หนังสือพุทธธรรมและได้มีงานอื่นๆ อีกมากมายจนได้รับรางวัลและการยกย่องมากมายเป็นแบบอย่าง เป็นทิวทัศน์คติของผู้จบการศึกษาและของครูบาอาจารย์แห่งมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ล่าสุดท่านได้รางวัลในระดับโลก คือรางวัลจากยูเนสโก ชื่อว่า ‘รางวัลการศึกษาเพื่อสันติภาพ’

หนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ ส่วนที่ว่าด้วยสถานการณ์ที่เป็นปัญหาทั่วไปของพระพุทธศาสนากับไสยศาสตร์ โดยโยงประเด็นคำถามสำคัญว่า “เราเป็นอย่างไร?” และ ส่วนที่สองว่าด้วยแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยตั้งคำถามว่า “เราจะทำอย่างไร?” ผู้เขียนใช้ภาษาที่สื่อความหมายได้ชัดเจน คนทั่วไปสามารถอ่านเข้าใจได้ง่าย มีการยกตัวอย่างประกอบ เปรียบเทียบ และนำเสนอได้อย่างน่าสนใจและให้แง่คิดที่จะนำไปใช้เป็นประโยชน์ต่อการมองสถานการณ์พระพุทธศาสนาในปัจจุบันได้อย่างเฉียบแหลมแสดงให้เห็นถึงความเสียหายในทางพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง ยกตัวอย่างเช่น การยกข่าวร้ายเกี่ยวกับความประพฤติของพระสงฆ์ที่มีต่อเนื่องตลอดมาเป็นเวลากว่า 10 ปี จนเกิดเป็น “วิกฤตศรัทธา” มาตั้งเป็นประเด็นและนำเสนอวิธีนำวิกฤตมาเป็นโอกาสในการพัฒนา โดยนำเสนอว่า “ ถ้าเรารู้จักถือเอาประโยชน์จากข่าวเหล่านี้ก็กลับดี เพราะเป็นโอกาสที่จะสร้างสรรค์ ทำไมจึงว่าเป็นโอกาสที่จะสร้างสรรค์ทำให้เป็นข่าวดีได้ เพราะข่าวที่รุนแรงอย่างนี้เป็นสัญญาณเตือนภัย และเป็นเสียงปลุกที่จะให้ชาวพุทธตื่นขึ้นมา แล้วสำรวจดูตัวเองว่า สิ่งที่เราได้ประพฤติปฏิบัติตลอดจนเชื่อถือ

กันมา ที่เรียกว่าเป็นพระพุทธศาสนานั้น ถูกต้องหรือเปล่า เป็นพระพุทธศาสนาจริงหรือไม่ ทำไมจึงมีชาวพุทธสงฆ์เป็นอย่างนี้ ถ้ารู้ตัวว่ามีอะไรผิดพลาดจะได้แก้ไข” โดยเชื่อมโยงสถานการณ์ดังกล่าวไปหาหลักการปฏิบัติในพระพุทธศาสนา 3 ข้อ ได้แก่

หลักการที่ 1 คือ พระพุทธศาสนาเห็นว่า การเชื่อในอำนาจดลบันดาลของเทพเจ้าทั้งหลายที่แสดงออกด้วยการอ้อนวอนบุญญาญันนั้น ไม่ใช่สิ่งที่ถูกต้องและนำเสนอว่าในธรรมชาตินั้นมีความจริงอยู่ ความจริงนี้ก็คือกฎธรรมชาติแห่งความเป็นไปตามเหตุปัจจัย คือ การที่ผลเกิดจากเหตุปัจจัยของมัน ที่เราเรียกว่า **“ธรรม”** ในเมื่อสิ่งทั้งหลายเป็นไปตามธรรม มนุษย์ต้องการผลอะไรก็ต้องทำเหตุที่จะให้เกิดผลนั้น ไม่ต้องไปมัวอ้อนวอนรอคอยการดลบันดาลของเทพเจ้า เมื่อทำเหตุตรงที่จะนำมาซึ่งผล ผลก็เกิดขึ้นมาตามที่เราต้องการเพราะฉะนั้นสิ่งที่เราจะต้องทำก็คือการกระทำเหตุ อันนี้เรียกว่า **“กรรม”** เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสหลักกรรมคู่กับหลักความเพียร และทรงตรัสเรียกพระองค์เองว่าเป็น **“กรรมวาที วิริยวาที”** มนุษย์ต้องกระทำกรรมด้วยความเพียรพยายาม อันนี้คือหลักการของพระพุทธศาสนาข้อที่ 1 อย่างไรก็ตาม มนุษย์แม้จะกระทำกรรมด้วยความเพียรพยายาม แต่ถ้าทำไม่ตรงเหตุปัจจัยก็ไม่เกิดผลตามที่ต้องการ เพราะเหตุไม่ตรงผล เมื่อการกระทำนั้นไม่ตรงกับผลที่ต้องการ มันก็ไม่สำเร็จ เรียกว่า **“กรรมนั้นไม่ตรงตามธรรม”** จะทำอย่างไรให้เกิดผลสำเร็จ ก็ต้องมีปัญญารู้เหตุปัจจัยแล้วทำการให้ตรงกับเหตุปัจจัย คือต้องรู้ตัวธรรม ทำอย่างไรจึงจะมีปัญญารู้เหตุปัจจัยขึ้นได้ ก็ต้องมี **“สิกขา”** หรือ ศึกษา คือต้องเรียนรู้ ต้องฝึกฝน ต้องพัฒนาตน แล้วก็จะเกิดปัญญาขึ้นมา เพราะฉะนั้นหลักการใหญ่ของพระพุทธศาสนาข้อนี้คือ **“สิกขา”** โดยนัยนี้ชีวิตมนุษย์จึงต้องเป็นชีวิตแห่งการศึกษา คือต้องฝึกฝนพัฒนาเรียนรู้ตลอดเวลา รวมความว่า เมื่อสิกขา/ศึกษา ก็เกิดปัญญา จึงรู้ธรรมแล้วก็ทำการได้ตรงกับเหตุปัจจัย จึงได้ผลดีจริงๆ ขึ้นไป หนังสือเล่มนี้จึงสรุปข้อนี้อย่างรอบด้านทำให้เห็นว่า สถานภาพปัจจุบันเราได้เป็นอย่ำนนั้นหรือไม่ ถ้าเราเป็นชาวพุทธจริง เราก็จะเรียกร้องการกระทำของตัวเอง เราจะไม่ถ้อยโณ

การจะไปให้กับสิ่งภายนอก ไม่มัวรอให้สิ่งภายนอกมาสร้างผลที่ต้องการ ด้วยการ
อ้อนวอนพระพุทธเจ้าได้ดังเรามาแล้ว จากเทพมาสู่ธรรม มาสู่หลักกรรมมาสู่หลัก
สิกขา และความไม่ประมาท

หลักการข้อที่ 2 ท่านได้กล่าวถึง ปาฏิหาริย์ 3 อย่าง คือ 1. อิทธิปาฏิหาริย์
ปาฏิหาริย์คือการแสดงฤทธิ์ได้ 2. อาเทศนาปาฏิหาริย์ ปาฏิหาริย์คือการดัดใจ
การทลายใจ รู้ความคิดของผู้อื่นได้ และ 3. อนุสาสนีปาฏิหาริย์ ปาฏิหาริย์คือ
คำสอนที่ทำให้เกิดปัญญาให้เห็นความจริง โดยได้ยกตัวอย่างว่า พระพุทธองค์ทรง
รังเกียจอิทธิปาฏิหาริย์และอาเทศนาปาฏิหาริย์ และทรงสรรเสริญแต่อนุสาสนี
ปาฏิหาริย์เท่านั้น นี่คือการของพระพุทธศาสนาในข้อที่ 2 ท่านยังได้เสนอ
การวิเคราะห์เพิ่มเติมว่า พระพุทธเจ้าก็ทรงมีอิทธิปาฏิหาริย์เช่นกัน แต่แม้
พระพุทธเจ้าจะทรงมีอิทธิปาฏิหาริย์ ก็จะไม่ทรงใช้ฤทธิ์เฉพาะเพื่อทรงปราบฤทธิ์
เท่านั้น เพราะหากทรงใช้อิทธิปาฏิหาริย์ คนทั้งหลายก็จะชื่นชมความเก่งกล้าของ
พระองค์ เมื่อเขาทำไม่ได้ เขาก็ต้องพึ่งพาพระองค์เรื่อยไป เมื่อพวกเขาคอยรอ
พึ่งพาอาศัย เขาก็ปล่อยเวลาเสียไป ไม่ได้ทำในสิ่งที่ควรทำ และโดยเฉพาะที่สำคัญ
คือไม่ได้พัฒนาตนเอง เวลาผ่านไป เคยเป็นอย่างไรก็เป็นอยู่อย่างนั้นไม่พัฒนา และ
เป็นทางให้นักเล่นกลได้ช่องของการหลอกลวง การวิเคราะห์ดังกล่าวในหนังสือ
เล่มนี้จึงน่าสนใจอย่างยิ่งเพราะผู้เขียนมีการแสดงให้เหตุผลว่า พระเหตุใด
พระพุทธเจ้าจึงทรงรังเกียจอิทธิปาฏิหาริย์และอาเทศนาปาฏิหาริย์ รวมอยู่ด้วย

หลักการข้อที่ 3 คือ **หลักคติพระโพธิสัตว์** หนังสือเล่มนี้ได้กล่าว
เปรียบเทียบระหว่างคติพระโพธิสัตว์ในพระพุทธศาสนาที่แท้กับถืออย่างไร และ
คติพระโพธิสัตว์ในยุคหลังนับถืออย่างไร ในยุคแรกคติพระโพธิสัตว์เกิดขึ้นโดยถือว่า
พระพุทธเจ้าจะสำเร็จโพธิญาณตรัสรู้ได้ ก็เพราะทรงบำเพ็ญเพียร ทำความดีอย่าง
ยิ่งใหญ่ที่เรียกว่าบารมี ซึ่งยากที่ใครจะทำอย่างพระองค์ พระโพธิสัตว์เป็นคติสำหรับ
สนับสนุนการระลึกถึงพุทธคุณ การระลึกถึงพระพุทธคุณนั้นเป็นเครื่องเตือนใจเรา
ให้ระลึกถึงความเป็นมนุษย์ และศักยภาพของมนุษย์ที่มีอยู่ในตัวเราว่า เราก็เป็น
มนุษย์อย่างพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ด้วยความเพียรพยายามพัฒนา

พระองค์เองจนกระทั่งตรัสรู้ เราก็จะต้องพัฒนาตนเอง ต้องฝึกฝนตนเองอย่างนั้นด้วย นี่เป็นการเตือนเราให้มีความมั่นใจในความเป็นมนุษย์ที่พัฒนาได้ อย่างไรก็ตามหนังสือเล่มนี้ได้กล่าวว่า คติคนในยุคหลังต่อมากลับถือว่า พระโพธิสัตว์ท่านมีมหากรุณามาก ท่านเสียสละมาก ท่านตั้งใจทำความดีช่วยเหลือผู้อื่น เมื่อในขณะนี้พระโพธิสัตว์คอยช่วยเหลือเราอยู่แล้ว เราก็ไปอ่อนวอนขอความช่วยเหลือจากพระโพธิสัตว์ก็แล้วกัน ทำให้ตอนนี้คติพระโพธิสัตว์ได้เปลี่ยนไป แทนที่จะนึกถึงพระโพธิสัตว์เพื่อเป็นตัวอยางในการทำความดีให้เกิดกำลังใจ และต้องทำความดีด้วยความเสียสละจริงจางอย่างท่าน กลับกลายเป็นลัทธิหวังพึ่งว่าคราวนี้มีพระโพธิสัตว์ไว้คอยช่วยเหลือแล้ว เราไปขอความช่วยเหลือจากพระโพธิสัตว์ดีกว่า ส่วนรายละเอียดหนังสือเล่มนี้ได้แก่

ตอนที่ 1 “เราเป็นอย่างไร?” เป็นเรื่องสถานการณ์โดยทั่วไปของพระพุทธศาสนา ขว่วร่ายที่เกี่ยวกับความประพฤติของชาวพุทธที่ผิดออกไปจากหลัก 3 ประการข้างต้น จนสั่นคลอนความรู้สึกของพุทธศาสนิกชนและคนไทยโดยทั่วไป เกิด **วิกฤตศรัทธา** ซึ่งท่านได้เสนอทางแก้ไขแบบนี้นี้ก็คือชาวดี ที่ควรรับใช้ คือให้รับใช้ให้เป็นประโยชน์ ให้รับสำรวจดูตัวเองว่า สิ่งที่เราได้ประพฤติปฏิบัติตลอดจนเชื่อถือกันมาที่เรียกกันว่าเป็นพระพุทธศาสนานั้นถูกต้องหรือไม่ เมื่อรู้ว่ามีอะไรผิดพลาดไปจะได้หาทางแก้ไข การดึงตนกลับมาจากเทพสุธรรม คือ แทนที่จะหวังเพียงแต่อ่อนวอนหวังผลดลบันดาลของเทพเจ้าต่าง ๆ ก็ให้หันมาศึกษาความจริง คือ กฎธรรมชาติแห่งความเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย คือการที่ผลเกิดจากเหตุเหตุทำให้เกิดผล อย่าไปมัวมองดูว่าเป็นฤทธิ์ดลบันดาลของเทพเจ้า ทำอย่างไรจะรู้จักแห่งธรรมนั้น ก็ต้องมี “สิกขา” หรือศึกษา คือ ต้องเรียนรู้ ฝึกฝน ต้องพัฒนาดน เมื่อสิกขาก็เกิดปัญญา เกิดปัญญาแล้วก็รู้ธรรม รู้ธรรมแล้วก็ทำกรรมได้ตรงเหตุปัจจัย สิกขานี้ไม่มีใครบังคับ ก็ต้องปกครองตัวเองให้ได้ต้องเรียกร้องกับตัวและฝึกตนเองให้ทำ สิกขาเรียกเต็มว่า **“ไตรสิกขา”** ก็มี ศีล สมาธิ ปัญญา

ท่านได้นำเสนอธรรมศนะเกี่ยวกับ **อิทธิปาฏิหาริย์** ว่า “มีฤทธิ์มีเดช เป็นได้แค่ผู้วิเศษ หมตกิเลสจึงเป็นพระอรหันต์”โดยอธิบายแนวคิดในยุคพุทธกาลซึ่ง

ในขณะนั้นคนทั้งหลายเชื่อว่า พระอรหันต์คือผู้วิเศษ คือเป็นผู้มีฤทธิ์ มีปาฏิหาริย์ ดลบันดาลทำอะไรต่าง ๆ ได้ เช่น มีดาตัพย์ เหาะเหินเดินอากาศได้ เป็นต้น จึงวัดกันว่าใครเป็นพระอรหันต์หรือไม่จากการที่มีฤทธิ์เหล่านี้ ท่านเสนอว่า พระพุทธองค์ก็ทรงมีฤทธิ์ แต่ทรงมีวิธีใช้ที่แตกต่างจากคนในสมัยนั้นคือ ทรงใช้ฤทธิ์เพื่อปราบฤทธิ์เสร็จแล้วพระองค์ก็ไม่ใช่ฤทธิ์อีกเลย คือทรงใช้ฤทธิ์เพื่อให้เขายอมฟังธรรม เมื่อเขายอมแล้วต่อจากนั้นพระองค์ก็จะทรงแสดงแต่ธรรมต่อ ๆ ไป เช่น กรณีทรงใช้ฤทธิ์ปราบขมูล 3 พี่น้อง เป็นต้น เพราะเหตุใดจึงทรงไม่ใช่ฤทธิ์ก็ เพราะว่า ถ้าพระพุทธองค์ทรงใช้อิทธิปาฏิหาริย์ คนทั้งหลายก็จะชื่นชมความเก่งกล้าสามารถของพระองค์ซึ่งเขาทำอย่างนั้นไม่ได้ เมื่อเขาทำไม่ได้ เขาก็ต้องพึ่งพาอาศัยพระองค์เรื่อยไป เมื่อเขาคอยรอพึ่งพาอาศัย เขาก็ปล่อยเวลาเสียไป ไม่ได้ทำสิ่งที่ควรทำ และโดยเฉพาะที่สำคัญคือไม่ได้พัฒนาตนเอง และนอกจากนั้น ยังกลายเป็นช่องทางของการหลอกลวง ให้คนที่เล่นกลได้ช่องตรงนี้ และคนจำนวนมากก็จะเพลิดเพลินหมกมุ่นไป ยังไม่ใช่ปัญญา เห็นแปลก ๆ แปลง ๆ ตูนาอัศจรรย์ ก็เชื่อกันนับถือ ไม่ใช่ปัญญาแก้ไขปัญหามาความคิดวิจย ถูกหลอกลวง และลุ่มหลงได้ง่าย เมื่อเป็นกันอย่างนี้ ทั้งบุคคลและสังคมก็ยิ่งจมไม่พัฒนา จะทำความดีอย่างพระโพธิสัตว์หรือคอยขอความช่วยเหลือจากพระโพธิสัตว์, ชาวพุทธขาดการศึกษา เพราะพระไม่สอน หรือพระไม่มีความรู้ที่จะสอน, พระสงฆ์กับชาวบ้านสู่ความสัมพันธ์ที่วิปริต หลักการหล่นหาย ระบบก็พังทลาย ศาสน์เสื่อมสังคมสลาย เพราะผลกระทบร่วมกัน, วัตถุมงคลนั้น พระสมัยก่อนก็ให้เหมือนกัน ใครว่าเหมือน ไม่เหมือนกันหรอก, นับถือพุทธแล้วทำไมยังเกี่ยวข้องกับของขลัง,เวลานี้คนไทยนับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลัก หรือนับถือไสยศาสตร์เป็นหลัก, ดัชนีชี้สภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง, จากเทคโนโลยี ฝรั่งได้ความใฝ่รู้สู่สืงยากจากเทคโนโลยี ไทยได้ความสบายโดยไม่ต้องทำอะไร

ตอนที่ 2 “เราจะทำอะไร?” หนังสือเล่มนี้เสนอสิ่งที่โดดเด่น คือ การให้ความหมายและคำอธิบายเกี่ยวกับ **“หลักการพระพุทธศาสนา”** ในระยะยาวว่าจะต้องวางรากฐานให้แน่นอนถ้ามีความคลาดเคลื่อนออกไปก็ต้องรู้

และการทำความเข้าใจให้ชัดเจนเกี่ยวกับหลักการของพระพุทธศาสนาและดึงกลับเข้าสู่หลักการนั้น จากนั้นให้เริ่มการพัฒนาชาวพุทธให้มีคุณสมบัติพร้อมที่จะรับผิดชอบต่อพระพุทธศาสนา และเจริญงอกงามต่อไปด้วยการศึกษาที่ถูกต้อง และสุดท้ายได้นำเสนอว่าควรมีการจัดและปรับระบบต่าง ๆ โดยเฉพาะระบบควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านที่ทวีปติดยึดเกินไปให้กลับเข้าสู่แนวทางที่เกื้อกูลกันเพื่อความเจริญงอกงามในธรรมวินัยอย่างแท้จริง หนังสือเล่มนี้จึงเปรียบเสมือนกระจกสะท้อนเงาของพระพุทธศาสนา เป็นเสมือนดัชนีชี้วัดความเจริญและความเสื่อมของพระพุทธศาสนา เต็มเปี่ยมไปด้วยวิสัยทัศน์อันกว้างไกลของแนวคิดอันลุ่มลึกชวนให้พุทธบริษัทเข้าไปดูไปเห็นปัญหาในหลากหลายแง่มุมทั้งในด้านของพระภิกษุสงฆ์อันเป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง และอุบาสกอุบาสิกา อันเป็นผู้อุปถัมภ์พระภิกษุสงฆ์ หนังสือเล่มนี้ได้เสนอว่าปัญหาที่เกิดขึ้นไม่อาจจะโยนความรับผิดชอบให้ฝ่ายใดแต่เพียงฝ่ายเดียวเพราะสาเหตุเกิดขึ้นจากทุกฝ่าย เมื่อจะพิจารณาหาทางแก้ไขปัญหาก็ต้องแก้ไขให้ตรงกับเหตุที่เกิดขึ้น เมื่อเหตุหมดลงปัญหาก็จะหมดไปเอง คำถามแรกที่เราให้คิดต่อไป คือ ชาวพุทธขาดการศึกษาเพราะเหตุใด ซึ่งผู้เขียนได้โยนคำถามว่า “**พระไม่สอน หรือพระไม่มีความรู้ที่จะสอน**” เมื่อชาวพุทธทั้งหลายศึกษา ก็ทำให้หลงไปสู่การอ้อนวอนขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นผู้ลดบันดาล กลายเป็นเข้าวัดแต่เพียงเพื่อไปสวดอ้อนวอนขอในสิ่งที่ตนเองปรารถนา

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาที่มุ่งเน้นการเข้าใจสถานการณ์พระพุทธศาสนาเหมาะกับผู้อ่านที่สนใจหาคำตอบว่า “พระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร?” และ “ทางออกสำหรับปัญหาเป็นอย่างไร?” อีกทั้งยังเหมาะสำหรับพระภิกษุสงฆ์โดยตรงที่จะใช้เป็นกระจกสะท้อนตัวตนของตนว่าได้มีการประพฤติปฏิบัติถูกต้องหรือผิดพลาดไปจากหลักการของพระพุทธศาสนาหรือไม่ หากพบว่าตนเองปฏิบัติผิดพลาดบกพร่องไปก็จะได้ตื่นขึ้นมาและเร่งเดินเข้าสู่เส้นทางที่ถูกที่ควรต่อไป การนับถือไสยศาสตร์สิ่งศักดิ์สิทธิ์อำนาจลดบันดาลภายนอกนั้น ต่างจากการนับถือพระพุทธศาสนามาก นอกจากนี้หนังสือยังได้ชี้ชวนให้ชาวพุทธที่เป็นอุบาสก

อุบาสิกามีจิตสำนึกในเรื่องของส่วนรวม ส่วนรวมก็คือพระศาสนา และสังคมเวลานี้จะต้องนึกถึงพระศาสนาและประโยชน์สุขของส่วนรวมเป็นใหญ่อย่างเห็นแก่ตัวบุคคล เพราะถ้าคิดแต่จะเอาบุคคลไว้พระศาสนาจะพินาศ แต่ถ้าเราเอาพระศาสนาเป็นหลักไว้ พระศาสนาอยู่ ถ้าบุคคลไม่ทำตัวนอกออกไป ก็อยู่ภายในพระศาสนานั้นเอง

หนังสือเล่มนี้ยังได้กล่าวถึงการปกครองคณะสงฆ์ในมุมมองที่แตกต่าง โดยให้คำอธิบายว่า การปกครองนั้นมีเพื่ออะไร โดยแยกการปกครองฝ่ายบ้านเมือง และการปกครองฝ่ายพระศาสนา มาตั้งเป็นคำถามและหาคำตอบ การปกครองฝ่ายบ้านเมืองนั้นเพื่อการจัดสรรสังคม ชุมชน สถาบัน หรือองค์กรให้เรียบร้อย ให้ผู้คนหือสมาชิกอยู่กันเป็นปกติสุขและกิจการงานดำเนินไปด้วยดี ส่วนการปกครองคณะสงฆ์นั้น ถ้าตอบตามหลักพระพุทธศาสนา เรามีระบบการปกครองแต่เดิมมาก็เพื่อให้ผู้ที่บวชเข้ามานั้นได้รับการฝึกฝนในไตรสิกขา หมายความว่าอุปชฌาย์ทำหน้าที่ดูแลให้เกิดความมั่นใจว่าผู้ที่บวชเข้ามานั้นจะได้รับการศึกษามีการฝึกฝนพัฒนาเจริญงอกงามขึ้นในพระธรรมวินัย เพราะว่าชีวิตของพระสงฆ์คือชีวิตแห่งไตรสิกขา รวมถึงชีวิตของชาวพุทธทั้งหมดคือชีวิตแห่งการศึกษา ผู้ที่ยังศึกษาอยู่เรียกว่า **“เสขะบุคคล”** จนแม้กระทั่งบรรลุเป็นพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี ก็ยังเป็นเสขะบุคคลอยู่ คือ ยังเป็นผู้ที่ต้องศึกษาอยู่ เป็นนักศึกษาอยู่นั่นเอง แม้จะเป็นพระมหาเถระ บวชมา 70-80 พรรษา ก็ยังต้องศึกษาอยู่ ต่อเมื่อได้บรรลุเป็นพระอรหันต์จึงจบการศึกษา เรียกว่า **“อเสขะบุคคล”** ดังนั้น การปกครองคณะสงฆ์ก็เพื่อการศึกษา เพื่อเป็นหลักประกันให้มีการศึกษา การปกครอง คือ การจัดสรรสภาพแวดล้อม ระบบการเป็นอยู่ ระบบการอยู่ร่วมกันให้เอื้อต่อการที่พระสงฆ์แต่ละองค์จะฝึกฝนพัฒนาตนในไตรสิกขา ก็เท่านั้นเอง ฉะนั้นการปกครองที่แท้จริงต้องเอาการศึกษาเป็นหัวใจ อย่าเอาเป็นเพียงกิจการส่วนหนึ่งของคณะสงฆ์เท่านั้นเพราะชีวิตของพระทั้งหมดนั้นคือ ไตรสิกขาแน่นอน คณะสงฆ์ยังต้องศึกษา พระผู้บริหารคณะสงฆ์เองก็ต้องศึกษา ไม่มีใครจะปฏิเสธได้ แม้ชีวิตของชาวพุทธทั้งหมดก็เช่นเดียวกัน ฉะนั้นเวลานี้จะต้องมาช่วยกัน

เดือนระลึกว่า เราอาจจะคลาดเคลื่อนไปแล้วจากระบบคณะสงฆ์ของพระพุทธเจ้า “ชาวพุทธทราบดีอยู่แล้วว่า ในพระพุทธศาสนานี้ ไม่มีการบังคับ ศรัทธาต้องประกอบด้วยปัญญา ไม่ใช่เกิดจากการบังคับ ไม่มีการบังคับให้เชื่อ หรือให้นับถือ ไม่มีเทพเจ้ามาห้ามมาสั่ง เมื่อไม่มีใครมาบังคับเราให้ทำหรือไม่ให้ทำ ไม่มีใครมาลงโทษ หรือให้รางวัล การที่จะทำอะไรให้ถูกต้องดีงาม หรือการที่จะปฏิบัติตามธรรม จึงอยู่ที่ตัวเราเอง จะต้องมีการจิตสำนึกในการศึกษา คือการที่ระลึกตระหนกอยู่เสมอว่า เราจะต้องเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาตน ให้มีชีวิตที่ดีงามยิ่งขึ้นไป ด้วยความรับผิดชอบต่อธรรม คือกฎธรรมชาติแห่งความเป็นไปตามเหตุปัจจัย ถ้าขาดจิตสำนึกในสิกขานี้แล้ว ก็หมดพลังก้าว ชาวพุทธ ก็ร่วงหล่นออกจากธรรม หล่นลงไปสู่เทพ หรือเฉไปเข้าไสย์โดยง่าย คือตกไปจากพระพุทธศาสนานั่นเอง ทีนี้ก็หันมาพูดว่า ตามสภาพปัจจุบัน เราได้เป็นเช่นนั้นหรือไม่ ถ้าเราเป็นชาวพุทธจริง เราก็จะเรียกร้องการกระทำของตัวเอง เราจะไม่ถ่ายภาระไปให้กับสิ่งภายนอก ไม่มัวรอให้สิ่งภายนอกมาสร้างผลที่ต้องการให้ด้วยการอ่อนวอนพระพุทธเจ้าดังเราขึ้นมาแล้ว จากเทพ มาสู่ธรรม มาสู่กรรม มาสู่สิกขา มาสู่ความไม่ประมาท อันนี้เป็นหลักการที่ 1 ที่เสนอให้สำรวจ” ไสยศาสตร์เป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมไทยมานานแสนนาน แม้ในปัจจุบัน วิทยาการและความเจริญทางด้านวัตถุได้ก้าวหน้าไปมาก หากทว่าบทบาทของไสยศาสตร์ในสังคมไทยก็มิได้ลดหย่อนลงไปแต่อย่างใด ซ้ำร้าย อาจครอบงำสังคมไทยยิ่งกว่าเดิมเสียอีก หนังสือ “สถานการณ์พระพุทธศาสนา : ทวนกระแสไสยศาสตร์” เล่มนี้ จึงเป็นที่ควรค่าแก่การศึกษาสำหรับพุทธศาสนิกชนอย่างยิ่ง นอกเหนือจากจะเป็นภูมิคุ้มกันมิให้หลงไปกับไสยศาสตร์แล้ว ยังเป็นหนังสือที่วิเคราะห์แจกแจงสาเหตุของความลุ่มหลงในไสยศาสตร์ในสังคมไทยได้อย่างถึงรากฐาน นับเป็นหนังสือที่จะช่วยจุดประกายแสงสว่างท่ามกลางความมืดบอดที่แพร่หลายอยู่ในขณะนี้